

Financování důchodového systému

Robert Jahoda

Trocha teorie členění

- existuje celá řada členění, např.:
  - osobní rozsah (všichni, výdělečně činní, trvalý pobyt, určité skupiny)
  - účast osob (dobrovolná, povinná)
  - rozsah státní garance
  - podoba a rozsah solidarity (příjmová – intragenerační a mezi(inter)generační)
  - daňové zvýhodnění (je/není, zvýhodnění příspěvků nebo dávek – jedná se o odložený příjem)
  - správa (státní, veřejná, soukromá)

[Trocha teorie členění (2)]

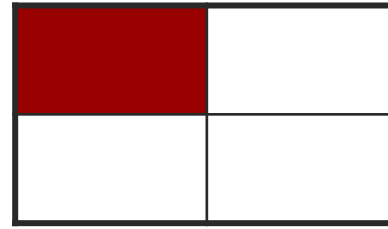
- důležitými aspekty pro členění jsou:
  - vztah mezi příspěvkem a dávkou
  - způsob financování
    - rozdíl - důchodové zabezpečení X pojištění
    - rozdíl – fondové X kapitálové financování

[CORE Trocha teorie členění (3)]

- matice:
  - vztah mezi příspěvkem a dávkou
  - způsob financování

		vztah mezi příspěvkem a dávkou	
		DB	DC
způsob financování	průběžné		
	fondové		

CORE DB PAYG

důchody + administrativa = počet EA * průměrný
vyměřovací základ * **příspěvková sazba**

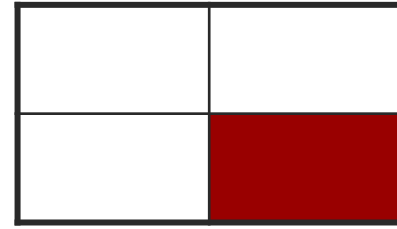
VÝHODY

- **příjmová solidarita**
- rizika nese stát
- nízké administrativní náklady (marketing)
- indexace automatická (= odolný vůči inflaci)

NEVÝHODY

- **citlivost na demografické změny**
- náchylnost k politickým zásahům
- nízká motivace (slabá vazba příspěvek dávka)
- **obtížnost změny zralého systému**
- **negativní dopad krize**

CORE DC FONDY

(příspěvky + zhodnocení)/naděje na dožití =
důchod + administrativa

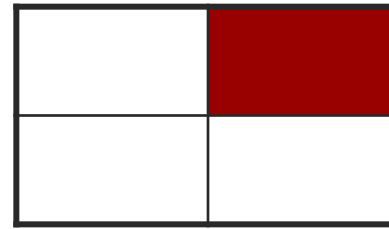
VÝHODY

- **vyšší zásluhovost**
- preference jednotlivců
- průhlednost, transparentnost
- konkurence = vyšší kvalita služeb
- **vyšší odolnost (?) vůči demografickým rizikům**

NEVÝHODY

- rizika nesou účastníci
- obtížná předvídatelnost dávek
- solidarita je potlačena
- vyšší náklady na administrativu
- **finančně náročný přechod**
- rizika inflace
- rizika politických turbulencí
- **vliv ekonomických poklesů**

NDC

(“příspěvky + zhodnocení”)/naděje na dožití =
důchod + administrativa

VÝHODY

- vazba příspěvek dávka
- vhodný v případě málo rozvinutého kapitálového trhu
- snadný přechod oběma směry
- trh práce

NEVÝHODY

- není to příliš složité pro občana?
- (odtržení příjmové a výdajové strany - absorpce demografických změn)
- náročné na vstupní data a fungování IS
- vměšování politiky

[DB fondový]

- vyskytuje se zřídka (historie)
- zaměstnanecké penzijní plány

A realita?

- Modelové systémy se nevyskytují, vždy jde o kombinaci více modelů
- Dokonce i jednotlivé modely mohou být ovlivněny principy, které jim jsou jinak cizí
- Doporučení Světové banky – **třípilířový model**
  - 0. pilíř – rodina a známí
  - 1a + 1b pilíř – rovná dávka (nebo forma SA) + PAYG DB nebo NDC
  - 2a + 2b pilíř – povinné spoření (provázané nebo neprovázané se zaměstnavatelem)
  - 3. pilíř – dobrovolné spoření (pojištění) s podporou státu (a více méně s garancí)
  - 4. pilíř – dobrovolné spoření (pojištění) bez podpory státu (a bez garance)

Český důchodový systém

charakteristika (do 2012 + od 2016)

Kritérium	Důchodové pojištění	Penzijní připojištění (Doplňkové penzijní spoření)
Státní garance	Ano	Ne
Osobní rozsah	Všichni výdělečně činní	Individuální
Účast osob	Povinná	Dobrovolná
Financování	Průběžné	Kapitálové
Vztah příspěvků a dávek	Dávkově definovaný	Příspěvkově definovaný
Výše dávek	Závislá na délce doby pojištění a omezeně na výši „předdůchodových“ příjmů	Závislá na výši zaplacených příspěvků
Solidarita	Mezigenerační a příjmová	Žádná (i když státní příspěvek určitou formou solidarity je)
Daňová zvýhodnění	Ano	Ano
Správa systému	Státní	Soukromá

První pilíř

Výdaje na důchodový systém

Tabulka 1.3: Vývoj výdajů na důchody podle druhu důchodu

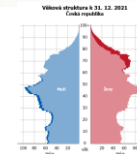
Druh důchodu	Vyplaceno v období (mil. Kč)		Meziroční index v %	Vyplaceno od počátku roku (mil. Kč)		Meziroční index v %
	prosinec 2021	prosinec 2022 *		2021	2022 *	
Starobní	37 310,5	43 533,2	116,7	432 716,4	480 090,5	110,9
Invalidní	4 510,1	5 212,0	115,6	52 667,2	58 745,5	111,5
<i>III. stupeň</i>	2 338,6	2 666,0	114,0	27 469,8	29 894,7	108,8
<i>II. stupeň</i>	740,6	867,4	117,1	8 583,5	9 778,9	113,9
<i>I. stupeň</i>	1 430,9	1 678,7	117,3	16 614,0	19 071,8	114,8
Vdovský	2 211,6	2 526,0	114,2	25 207,8	27 485,3	109,0
Vdovecký	294,4	342,4	116,3	3 368,7	3 724,1	110,5
Sírotčí	363,4	450,6	124,0	4 192,9	4 847,4	115,6
CELKEM	44 690,0	52 064,3	116,5	518 153,0	574 892,7	111,0
Jednorázový příspěvek důchodci**	0,0	0,0	x	0,1	0,0	x
Jednorázový příspěvek důchodci***	3,1	0,3	x	230,9	12,1	x
CELKEM výdaje na důchody	44 693,1	52 064,6	116,5	518 384,0	574 904,8	110,9

Zdroj: ČSSZ

Proč v lednu 2023 rostou meziročně výdaje o 20.4 %?

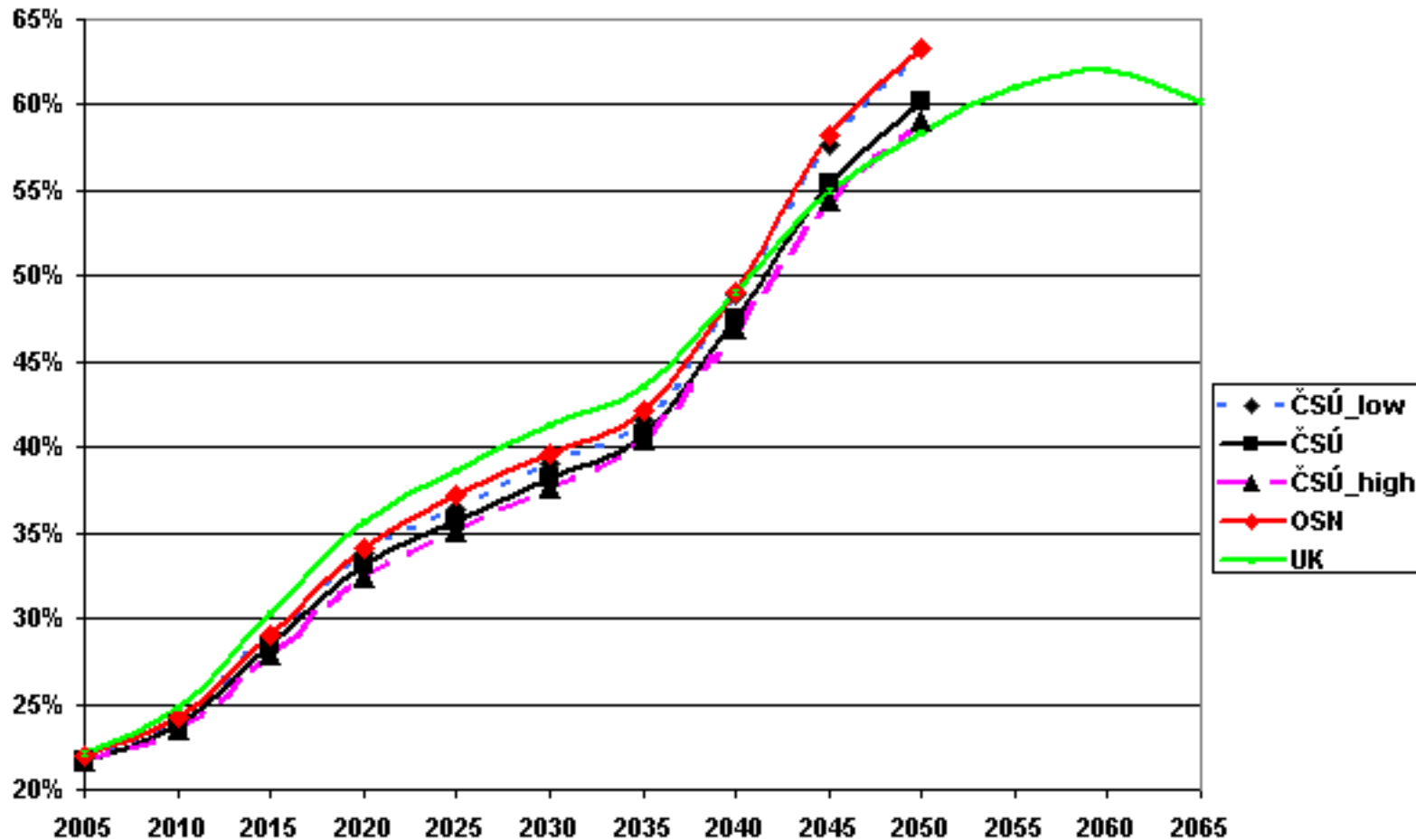
CORE

CS: Jaký je vliv demografie?

- Čeho si na animaci všímat:
  - Demografických vln a čím jsou podmíněné
  - Změn demografického chování
  - Vývoj podílu skupiny 65+
    - 1950 → 1970 → 1989 → 2022 → 2032 → 2042 → 2052 → 2059
- Jaký je dopad demografie na důchodový účet?
  - Podíl 65+ versus demografická závislost systému

Vývoj (demografické) míry závislosti (65+/20-64) (data 2005, 2009 nová proj.)

CS:DB PAYG – finance v pozadí

důchody + administrativa = počet EA * průměrný vyměřovací základ * příspěvková sazba

26.4.2023

CS:DB PAYG – finance v pozadí

důchody + administrativa = počet EA * průměrný vyměřovací základ * příspěvková sazba

- S1: abstrahujeme od admin; předpokládejme stejnou demografii: ($D_1 = D_0$ a $A_1 = A_0$)

$$D_0 \times \emptyset B_0 = A_0 \times \emptyset Z_0 \times r_0$$

$$D_0 \times \emptyset B_0 \times (1+i_1) = A_0 \times \emptyset Z_0 \times (1+w_1) \times r_0$$

- S2: uvolněme předpoklad demografie:

$$(D_0 - Z_1) \times \emptyset B_0 \times (1+i_1) + \emptyset B_1 = [(A_0 - Z_1) \times \emptyset Z_0 \times (1+w_1) + \emptyset Z_1] \times r_0$$

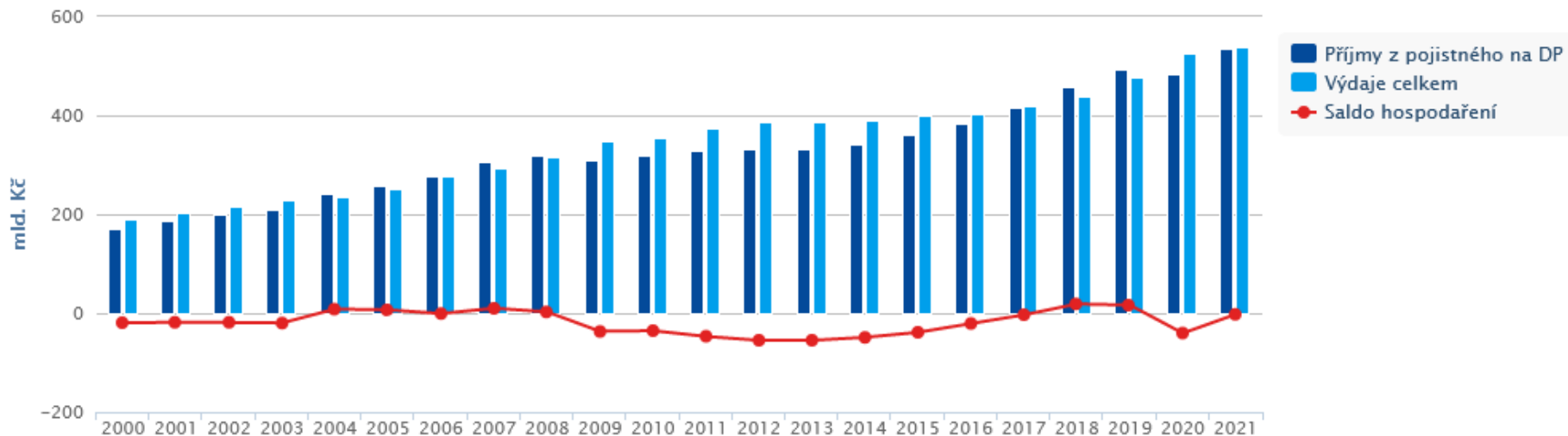
KDE:

1. D_0 je počet důchodců
2. $\emptyset B_0$ je průměrný důchod
3. A_0 je počet ekonomicky aktivních
4. $\emptyset Z_0$ je průměrný vyměřovací základ
5. i_1 a w_1 je růst důchodu/mzdy
6. r_0 je příspěvková sazba
7. ZD_1 je počet zemřelých
8. ND_1 je počet nových důchodců
9. NA_1 je počet nových ekonomicky aktivních

CO SE STANE, KDYŽ (7 případů) ...

1. „nastoupí“ demografická vlna / přijde COVID
2. „nastoupí“ migrační vlna
3. roste ekonomika → roste reálná mzda
4. ekonomika jde do recese (+ zpoždění indikátorů)
5. inflace výrazně vyšší než růst mezd
6. provedou se reformy (SRA, Z (OSVČ), B, r)
7. ohlásí se reformy (SRA, Z (OSVČ), B, r)

Hospodaření systému důchodového pojištění v letech 2000 – 2021

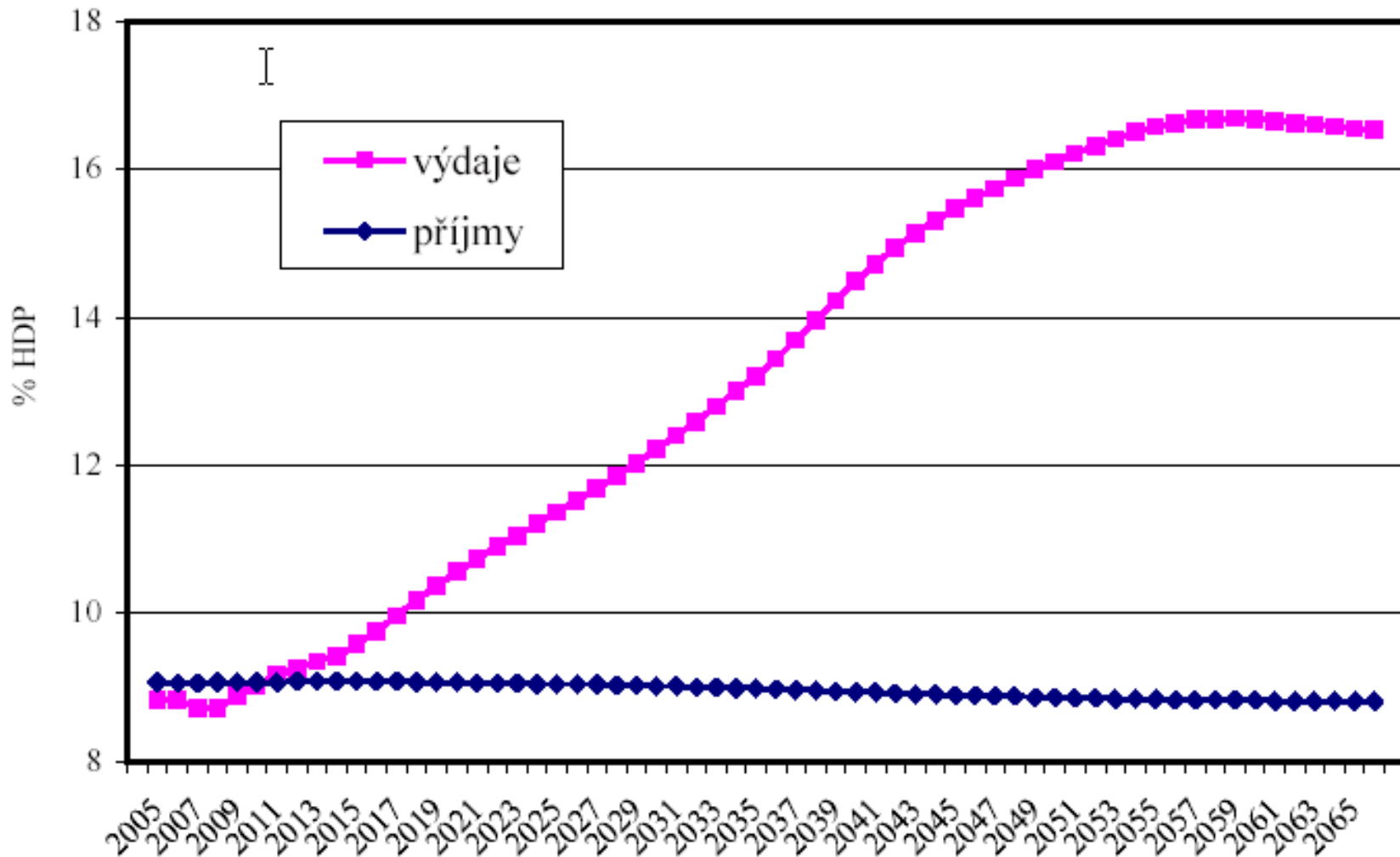

<https://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/statni-rozpocet/hospodareni-systemu-duchodoveho-pojisten>

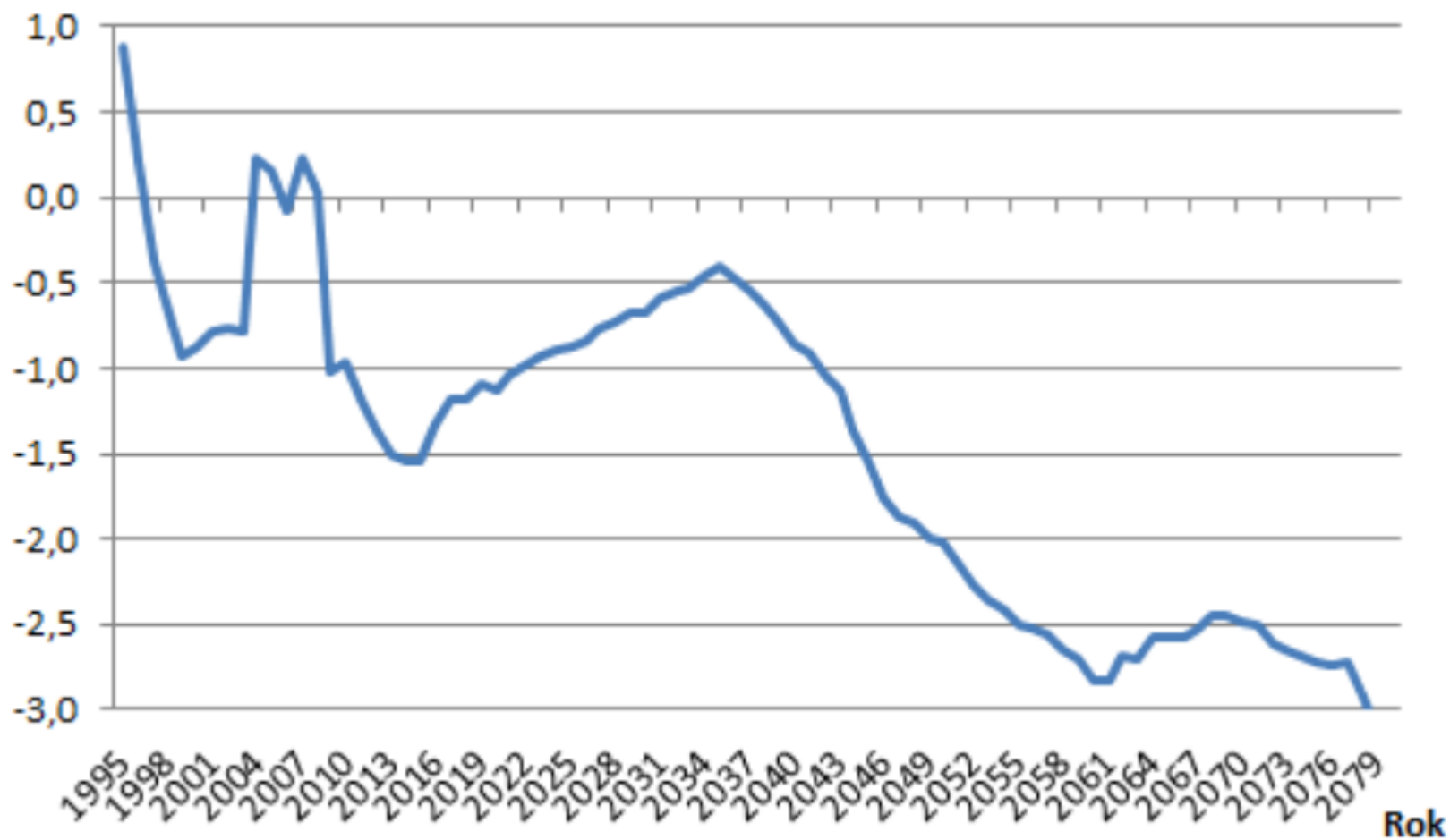
CORE

Příjmy a výdaje pojistného – žádná reforma (**rok 2004**)

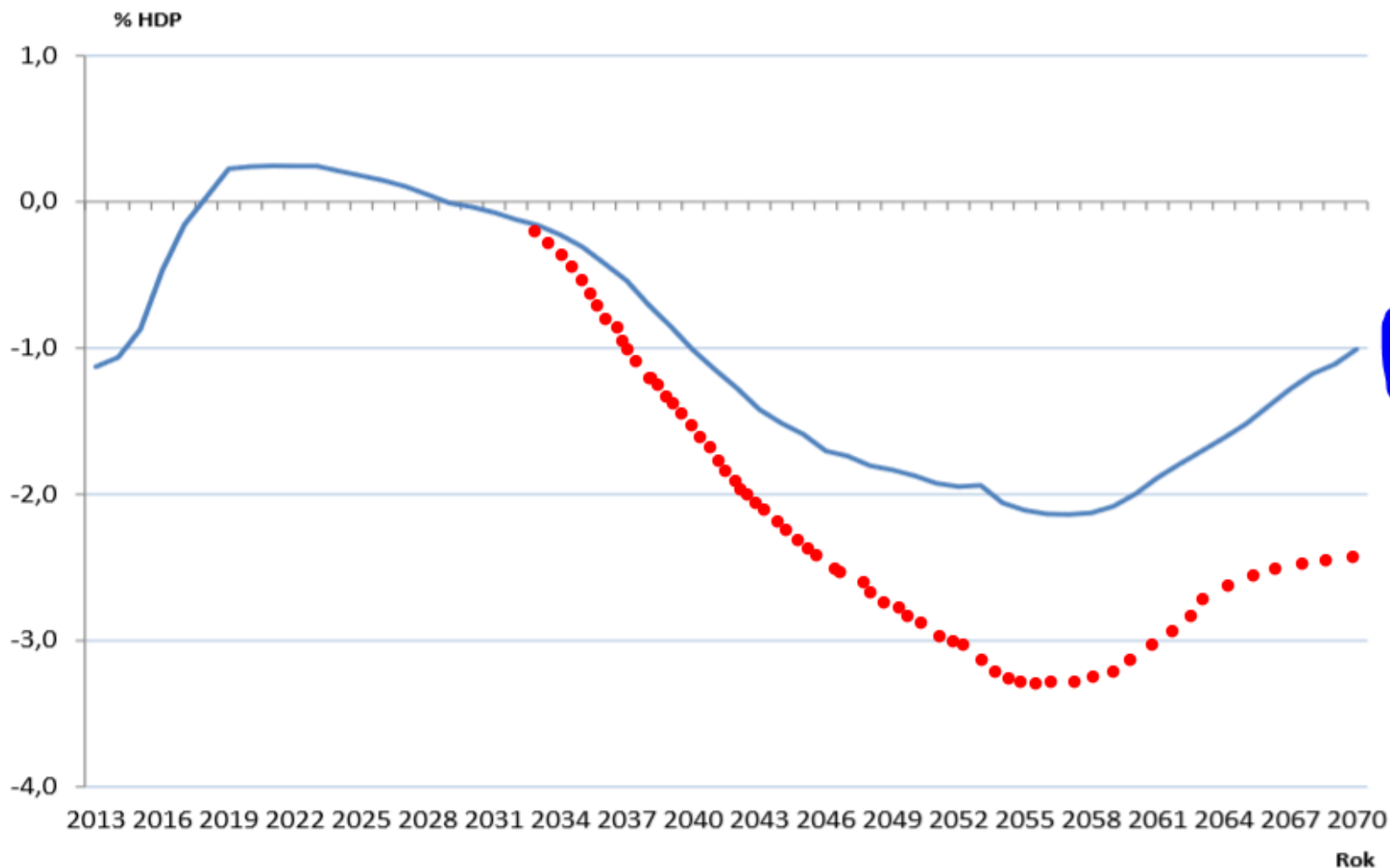

Saldo důchodového účtu v % HDP (**rok 2012**)

(MPSV, 2012, str. 83)

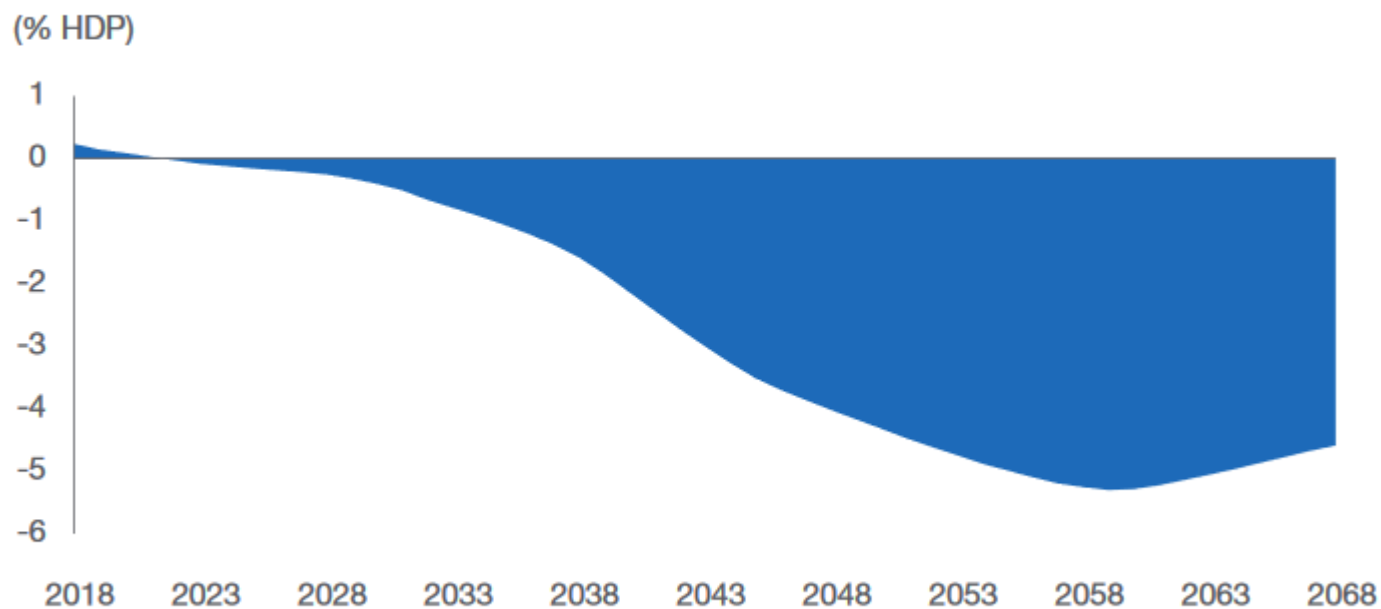
Graf 20 – Projekce bilance důchodového systému (Scénář 2)

Zdroj: MPSV (2017)

[Národní rozpočtová rada (2018)]

Graf 4.1.5 Roční salda důchodového systému

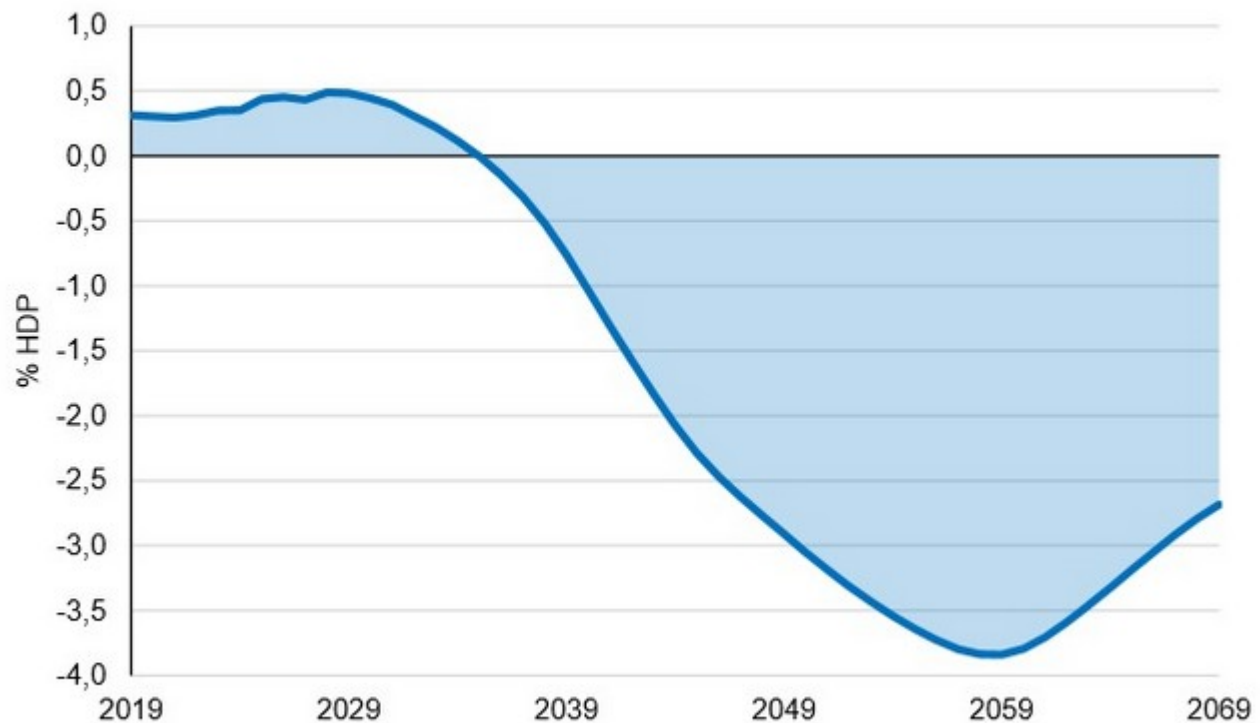

Zdroj: Výpočty NRR

CORE

Národní rozpočtová rada (2019)

Graf 4.1.5 Roční salda důchodového systému

Zdroj: Výpočet NRR.

Druhý pilíř

- Důchodové spoření (institut dědění), dobrovolná volba
- 3 % vyvázaná sazba + 2 % navýšení
- snížení aktuálního faktoru u prvního pilíře z 1,5 % na 1,2 %
- zaveden 2013, funkční do konce 2015, 2016 zrušen (Důchodová komise)
- Vzhledem k nastavení reformy → malý zájem (2 % pojištěnců) a malý („negativní“) dopad do VEFI

Třetí pilíř

- penzijní připojištění → doplňkové penzijní spoření (transformační a účastnické fondy → oddělení majetku účastníků)
- velká podpora státu
  - přímá podpora
  - daňové úlevy příspěvateli, zaměstnanci a zaměstnavateli
  - bez podpory zanedbatelné zhodnocení
- výběrová fáze
  - převládá jednorázový výběr, odstupné, termínový výběr a doživotní anuita
  - možnost čerpat předdůchod (forma termínového výběru) s jinými výhodami
- cca 2/3 cílové populace (věková podmíněnost); jen 1/4 zaměstnavatelů
- otevřené otázky (špatné otázky → špatné odpovědi):
  - transformace do zaměstnaneckých schémat?
  - jak posílit anuitní výběr?
  - jak posílit výnosnost (podporu)?

CS: DB PAYG x FDC v ČR

mzda	sazba "r"	zhodnocení	10Y	20Y	30Y
40,000	28.0%	5.0%	65,156	106,132	172,878
40,000		3.5%	56,424	79,592	112,272
40,000		5.2%	66,408	110,249	183,034
40,000		8.0%	86,357	186,438	402,506
46,190	32.3%	3.5%	65,156		
53,338	37.3%	3.5%		106,132	
61,593	43.1%	3.5%			172,878

nez součet poplatků a mzdového růstu

Český důchodový systém

historie (1)

- více MPSV.CZ → Důchodové pojištění → Hlavní změny v důchodovém pojištění
- zákon č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení
- zákon č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem
- **zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění** (nabytí účinnosti 1. ledna 1996)
- zákon č. 426/2011 Sb., o důchodovém spoření
- zákon č. 427/2011 Sb., o doplňkovém penzijním spoření

Český důchodový systém

historie (2)

- prodlužování věku odchodu do důchodu (2/4) – několikrát novelizováno; poslední úprava 2017
- minimální doba pojištění pro nárok z 25 let na **35** let
- rozhodného období pro výpočet důchodu: 10 let → 30 let → celoživotní
- omezení trvalých vdovských důchodů, revize invalidních důchodů
- omezení, či zrušení náhradních dob pojištění
- úpravy předčasných a odložených odchodů
- možnost souběhu důchodu a EA

Český důchodový systém

historie (3)

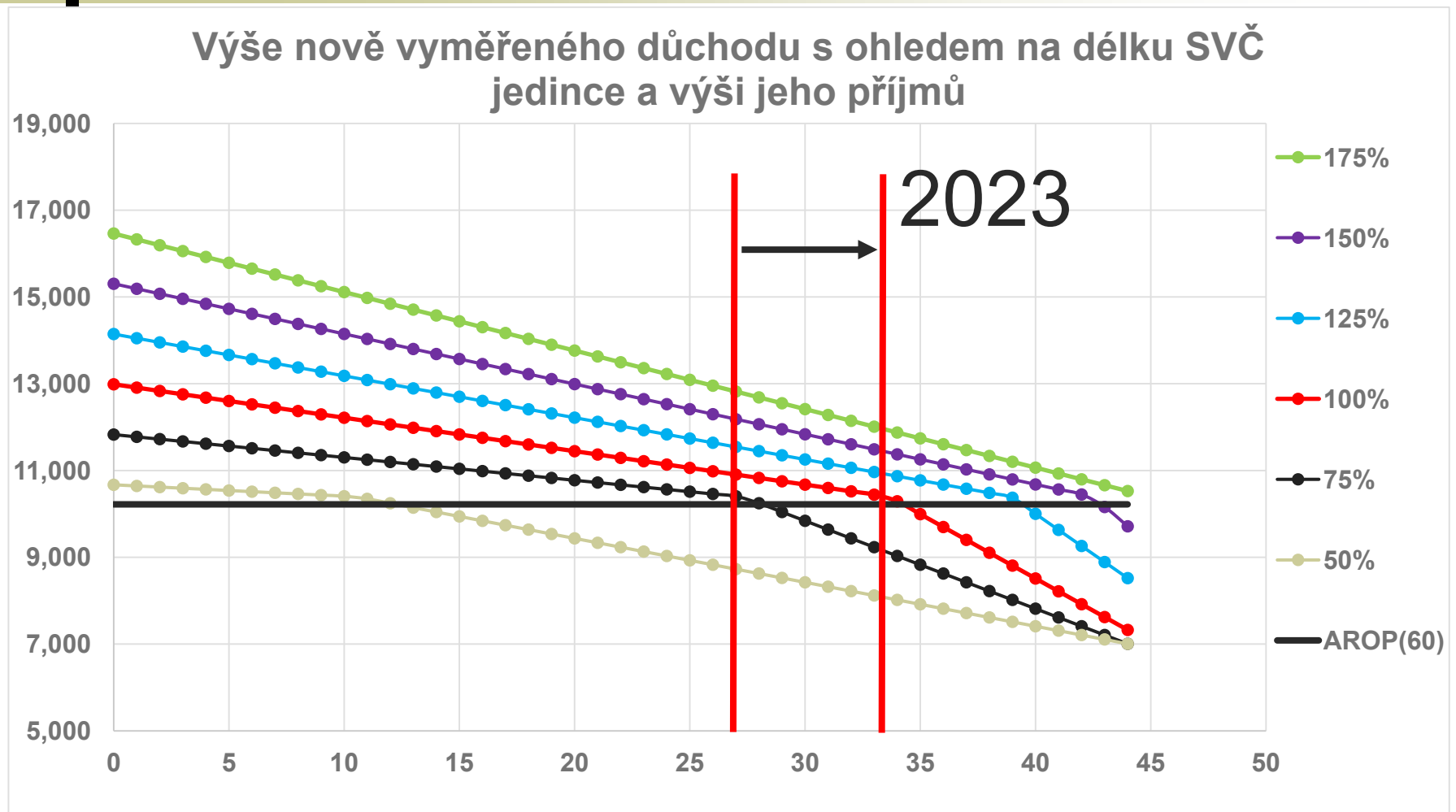
- (2011) revize a zafixování základní výměry důchodu (9 % AW) a redukčních hranic (2015: 44 % AW a 400 % AW)
- úpravy systému valorizace
  - 100% inflace + 1/3 růstu reálné mzdy
  - 2013-14 snížená valorizace na 1/3 inflace + 1/3 růst reálné mzdy
  - dopad krize vede „k chybným očekáváním“ stran valorizace
  - (2016-17): (1) 100% + 50 %, (2) min. valorizace 2,7 %, (3) inflace dle CPI důchodců
- (2017) úprava zvyšování důchodového věku:
  - stop stav na prodlužování: 65 let (2030 – 2037)
  - revize v pětiletém cyklu navázána na demografické zprávy → 1/4 v důchodu
  - chybí automatický mechanismus v revizi

Český důchodový systém

historie (4)

- (2018+) úpravy
  - úpravy systému valorizace (100% inflace + 1/2 růstu reálné mzdy)
  - valorizace vyšší, než dává zákon
  - jednorázové zvyšování důchodů pro 85+
  - jednorázový (13.) důchod
  - 2023: příspěvek 500 Kč za dítě

CS: simulace důchodu pro OSVČ

CORE

OECD (2020) Reviews of Pension System

- **Simplification.** *Calculate earnings-related entitlements using a constant effective accrual rate across earnings levels (up to a ceiling). Adjust then the basic pension benefit to achieve redistributive objectives.*
- **Eligibility.** *Drastically reduce the minimum number of years required to be eligible to both the basic pension and the earnings-related component at the statutory retirement age, and make the basic pension benefit proportional to the validated contribution period.*
- **Financial sustainability.** *Implement the legislated increases in the retirement ages and their convergence between men and women, and link the unified retirement age to gains in life expectancy. Raise the minimum early retirement age and adjust early retirement ages to life expectancy as well.*
- **Financial structure.** *Consider financing some redistributive components of public pension expenditures by taxes to improve pension finances, boost pensions for people earning more than the average wage, lower mandatory contributions or help finance funded pensions.*
- **Private pensions.** *Improve the performance of pension funds by encouraging or nudging participants to switch to funds without capital guarantee and by promoting the access to an appropriate default investment strategy, as a pre-requisite to make them contribute more to a well-functioning voluntary system.*

https://read.oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health/oecd-reviews-of-pension-systems-czech-republic_e6387738-en

<http://duchodovakomise.cz/wp-content/uploads/2020/11/OECD-Penzijní-přehled-ČR.pdf>

Možnosti reformy českého důchodového systému

PARAMETRICKÁ

- **zvýšit příjmy** (sazba pojistného, odchod do důchodu, nezaměstnanost, pracující důchodci, ženy s dětmi)
- **snížit výdaje** (snížení důchodů, odchod do důchodu, „polštář“ pozůstalostních důchodů)
- **system konverguje k rovnému důchodu**

SYSTÉMOVÁ

- změna systému
  - příklon k FDC → drahé
  - přechod na NDC → naivní
- migrační politika?
- propopulační politika?
- **individuální zabezpečení jako komplement k DB PAYG (2015+)**

A decorative graphic at the top of the slide consists of a horizontal line with a gradient from light green to white. A large black left square bracket is on the left side, and a large yellow right square bracket is on the right side.

DĚKUJI ZA POZORNOST

26.4.2023

Další zdroje dat

- ČSSZ (2020), Statistická ročenka z oblasti důchodového pojištění 2019, ČSSZ, online
- OECD (2011), *Pensions at a Glance 2011: Retirement-income Systems in OECD and G20 Countries*, OECD Publishing. [online/dostupné z ESF]
- MPSV (2012) Pojistně matematická zpráva o důchodovém pojištění 2012. [online]
- MPSV (2011) Analýza českého důchodového systému. [online]
<<http://www.mpsv.cz/files/clanky/11969/Analyza.pdf>>
- Zákony (a důvodové zprávy z Poslanecké sněmovny Parlamentu) [online]
  - důchodové spoření (426/2011 Sb.)
  - doplňkové penzijní spoření (427/2011 Sb.)
  - důchodové pojištění I (220/2011 Sb.)
  - důchodové pojištění I (314/2012 Sb.)